

Muistin paikat siirtokarjalaisissa kodeissa

MAARIT SIRENI

Karjalan tutkimuslaitos, Itä-Suomen yliopisto

Sireni, Maarit (2016). Muistin paikat siirtokarjalaisissa kodeissa (Domestic objects for remembering and producing re-memories of ceded Karelia). Terra 128: 2, 63–74.

After the Second World War, Finland had to cede part of its eastern territory to the Soviet Union. The population of this Karelian area, approximately 400 000 people, was evacuated and resettled in different parts of the newly defined Finnish territory. This article explores how descendants of the Karelian people visualize and materialize their original home places in the rural village where their grandparents and parents – who differed from the local population in terms of their native language, religion and cultural traditions – were resettled after the war. In particular, it examines the role of domestic material objects in remembering and producing re-memories of the lost places in ceded Karelia. The article draws on ethnographic research in the village of Rasimäki in Eastern Finland.

Key words: memory, re-memory, home, material cultures, everyday domestic environment

Maarit Sireni, Karelian Institute, University of Eastern Finland, Yliopistokatu 2, P. O. Box 111, FI-80101 Joensuu. E-mail: <maarit.sireni@uef.fi>

Koteja ja niiden esineitä on analysoitu maantieteessä, kun on tarkasteltu identiteettien rakentamista arjen tiloissa. Kotien *aineellisen kulttuurin* välityksellä ihmiset voivat tuottaa ja ilmentää käsitystä itsestään sekä välittää tätä tulkintaa toisille (Gorman-Murray 2008; Morrison 2013; Pilkey 2014). Koti esineineen voi vahvistaa myös kollektiivista identiteettiä maahanmuuttajien, pakolaisten ja diasporassa asuvien ihmisryhmien keskuudessa, sillä kotien aineellinen kulttuuri sisältää usein kerrostumia, jotka muistuttavat eletystä elämästä ja entisistä kotipaikoista (Long 2013). Muistot tärkeiksi mielletyistä paikoista ja maisemista tulevat näkyviksi käyttö- ja koriste-esineissä, valokuvissa, maalauksissa, tekstiileissä ja värivalinnoissa. Tästä syystä kotien aineellista kulttuuria tutkimalla voidaan tarkastella yksilöiden ja ryhmien kiinnittymistä kaukaisiin ja menneisiin paikkoihin. Kodin esineet ja niihin liittyvä tekeminen voivat palauttaa mieleen paikkoihin liittyviä muistoja ja tuottaa näitä muistoja uudelleen (Tolia-Kelly 2004a).

Tarkastelen artikkelissani sitä, miten toisen polven siirtokarjalaiset tekevät luovutetussa Karjalassa sijainneet perheidensä kotipaikat näkyviksi kotien aineellisessa kulttuurissa. Selvitän toisin sanoen, miten he rakentavat vanhempiensa lähtöpaikasta tässä hetkessä läsnä olevan paikan materiaalien

elementtien välityksellä. Tutkimukseni kohdistuu *muistin paikkoihin* eli muistelussa ja kodiksi tekemisen prosesseissa tuotettuihin paikkoihin (Tolia-Kelly 2004a; Fingerroos 2006; Kuusisto-Arponen 2008). Tarkastelemani uudelleentuotetut paikat ovat tuottajilleen merkityksellisiä, vaikka tuottajat eivät välttämättä ole itse asuneet luovutetussa Karjalassa tai edes käyneet siellä. Tällaiset muistin paikat voivat perustua omakohtaisten kokemusten ohella kuullun ja luetun perusteella muodostuneesta paikkaan liittyvästä tiedoudesta.

Analysoin empiiriseen aineistoon tukeutuen kolmen siirtokarjalaistaustaisen kodin muistin paikkoja, jotka on tuotettu ja tehty näkyviksi aineellisen kulttuurin kautta. Esimerkkitaipaukseni ovat osa laajempaa etnografista aineistoa, jonka olen hankkinut kahta pohjoiskarjalaista kylää, Valtimon kunnassa sijaitsevia Sivakkaa ja Rasimäkeä, koskevassa tutkimushankkeessa. Rasimäen kylä (kuva 1) on Suomen suurimpia yhtenäisiä, aiemmin viljelemättömille maille sodan jälkeen perustettuja siirtokarjalaisten asutuskylä (Hämynen 2008: 79). Sitä on tutkittu useista näkökulmista, mutta kyläläisten suhdetta luovutettuun Karjalaan ei ole käsitelty aiemmin (*Sivakka ja Rasimäki* 1973; Yhteiskunta kylässä 1984; Kyläläiset, kansalaiset 1996; *Kylän paikka* 2008). Rasimäen kehityskaarta on

luonnehdittu ”suomalaisen kylän perustarinaksi”, ja osaksi ”siirtokarjalaisten sulautumisen tarinaa” (Oksa 1996: 239–240). Viime vuosina tehdyissä tutkimuksissa on kuitenkin todettu, että siirtoväen sopeutuminen on ollut oletettua pidempi prosessi (Kuusisto-Arponen 2009). Sopeutuminen on tuottanut vaikeuksia etenkin karjalankieliselle ja ortodoksiselle väestölle, jota myös Rasimäen siirtokarjalaiset edustivat (Kananen 2010; Raninen-Siiskonen 2013).

Artikkelini koostuu neljästä luvusta. Niistä ensimmäisessä esittelen käsitteellisen viitekehityksen sekä tutkimuksia, joissa on tarkasteltu aineellisen kulttuurin roolia muistojen mieleen palauttamisessa ja uudelleen tuottamisessa. Tässä yhteydessä pohdin myös sitä, mikä on se muistojen Karjala, johon luovutetuilta alueilta lähteneiden jälkeläiset kiinnittyvät. Karjalaa on pidetty kiistanalaisena alueena, jonka osien hallinta ja verotus ovat olleet historian kuluessa monissa käsissä, ja jonka väestö on koostunut eri aikoina eri ryhmistä (Suutari 2013). Alue on inspiroinut *karelianistisia* taiteilijoita ja tutkijoita, jotka ovat tuottaneet sille sisältöjä ja merkityksiä, ja siitä on myös tuotettu mielikuvia nationalistisista ja propagandistisista syistä (Katala 2013). Siirtokarjalaisten tulkinnat Karjalasta

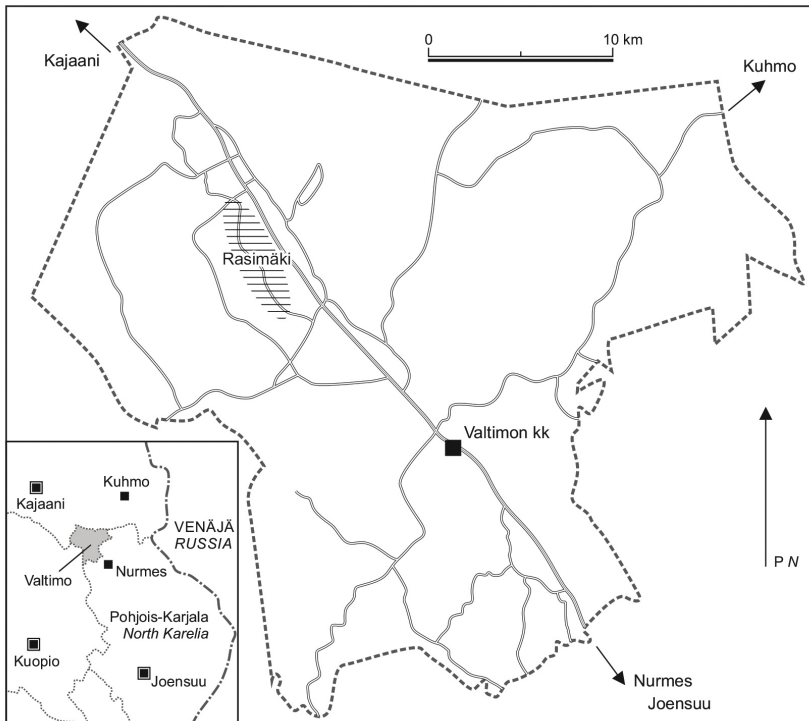
eroavat kuitenkin edellä mainituista lähtökohdista tuotetuista sisällöistä siinä, että ne kiinnittyvät heidän elämänhistorioidensa keskeisiin paikkoihin (Fingerroos 2006: 7).

Artikkelin toisessa luvussa kuvaan aineistot ja menetelmät. Tämän jälkeen esitän, millainen läsnä oleva paikka Karjalasta on tuotettu kolmessa kodissa. Lopuksi, viimeisessä luvussa, esitän artikkelini johtopäätökset.

Kodin esineet paikan uudelleen muistamisessa

Kodin käsite

Kotia on tarkasteltu maantieteessä useasta näkökulmasta. Humanistisessa maantieteessä koti on ymmärretty yksityisenä ja subjektiivisesti koettuna paikkana, johon yksilö tuntee kuuluvansa, liittyy kaikkein positiivisimpia merkityksiä ja josta käsin hän muodostaa käsityksensä muista ihmisistä ja vieraista paikoista (Tuan 1974; Relph 1976; vrt. esim. Huttunen 2002). Tätä näkökulmaa on kuitenkin arvosteltu staattiseksi ja idealisoivaksi (Brickell

Kuva 1. Rasimäen kylä sijaitsee noin 150 kilometriä Joensuusta pohjoiseen.

Figure 1. The village of Rasimäki is located about 150 kilometers north from Joensuu.

2012: 225–226). Se on sittemmin pääosin korvautunut tulkinnoina, joissa korostetaan kodin luonnetta suhteellisenä, muuttuvana sekä monella tavalla koettuna ja ymmärrettynä paikkana (Blunt & Varley 2004; Blunt 2005; Blunt & Dowling 2006: 22). Kodin ajatellaan muodostuvan monitasoisessa sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, joka ei rajoitu vain seinien sisäpuolelle (Rose 2003: 5). Sen vuoksi koti ei ole erillinen ympäröivästä yhteiskunnasta, vaan ”avoin” ja altis monenlaisten poliittisten ja ideologisten voimien vaikutuksille (Massey 2008: 147). Sotien ja vainojen yhteydessä kotikyliä voidaan järjestelmällisesti pyyhkiä pois kartalta. Lisäksi erilaiset yhteiskunnalliset muutokset voivat jättää koteihin jälkiä, jotka tulevat näkyviksi niiden aineellisessa kulttuurissa. (Brickell 2012: 229–232.)

Koti ei ole vain materiaallinen tila, vaan se voidaan ymmärtää myös kokemusten ja tunteiden tilana (Blunt & Dowling 2006: 22). Eräissä suomalaisissa tutkimuksissa koti on ymmärretty ”mielen kotina”, joka sisältää ajatuksen ihmisen eheyden ja psyykkisen itsenäisyyden kokemuksesta (esim. Granfelt 1998; Silvasti 2000). Feministimaantieteilijät ovat kritisoineet tämänkaltaisia kotia ihannoivia tulkintoja muistuttamalla naisten alistamisesta kodin piirissä (Rose 1993: 55). Toisissa feministisissä tutkimuksissa on toisaalta korostettu kodin positiivista merkitystä voimaantumisen ja vastarinnan paikkana. Etenkin silloin kun muun yhteiskunnan asenteet jotakin ryhmää kohtaan ovat torjuvia, kodista voi muodostua identiteetin rakentumisen kannalta tärkeä paikka (Gorman-Murray 2006; Pilkey 2014.)

Uudelleen muistetut paikat

Kotien aineellisella kulttuurilla on todettu olevan merkitystä esimerkiksi ihmisten sopeutumisessa uuteen paikkaan (Walsh 2006). Asunnosta tehdään koti tavaroilla, jotka muistuttavat tärkeistä ihmisistä, tapahtumista ja paikoista (Rose 2003; Morrison 2013). Vastaava merkitys voi olla esimerkiksi maahanmuuttajien lähtöpaikasta muistuttavilla ruuilla makuineen ja tuoksuineen (Duruz 2010). Esineiden esillepano ja arkinen käyttö voivat lisäksi rakentaa kansalliseen tai uskonnolliseen ryhmään kuulumisen kokemusta ja vahvistaa kollektiivista identiteettiä esimerkiksi diasporassa asuvan ryhmän keskuudessa (Turan 2010; Long 2013).

Divya Tolia-Kelly (2004a–b) on tutkinut Etelä-Aasiasta Britanniaan muuttaneiden suhdetta lähtöpaikkoihinsa analysoimalla valokuvien, tekstiilien, maisemakuvien ja uskonnollisen esineistön esillepanoa ja käyttöä tähän ryhmään kuuluvien ihmisten kodeissa Lontoossa. Nämä esineet kuvastavat läh-

töpaikkojen ja välietappien maisemia, muistuttavat menetetyistä kodeista ja viestivät paikkaan kuulumisen tunteesta sekä ihmisten pyrkimyksistä ylläpitää tai rakentaa yhteyksiä näihin paikkoihin. Tällä tavoin kodin esineet toimivat maahanmuuttajien muistelun apuvälineinä ja muistojen konkreettisina kiinnekohtina. Lisäksi ne toimivat mekanismina, joka saa ihmiset tuottamaan muistoja uudelleen (Tolia-Kelly 2004a).

Uudelleen tuotettu muisto (re-memory) ei ole välttämättä henkilökohtaiseen elämänhistoriaan kytkeytyvä tarina, vaan se koostuu muistin palasista ja niiden kohtaamisista sekä palojen asettumisesta uuteen järjestykseen (Tolia-Kelly 2004a: 314). Nämä muistin palaset ovat osa yhteisön tai ryhmän kollektiivista muistia. Ne ovat usein vanhemmilta tai isovanhemmilta kuultuja tarinoita ja ne muuttuvat itse koetuiksi niistä muistuttavien aistimusten välityksellä. Siten ne voivat viedä toisen polven maahanmuuttajat paikkaan, jossa he eivät ole itse käyneet (Tolia-Kelly 2004a: 316).

Siirtokarjalaisten muistin paikat

Siirtokarjalaisten suhdetta rajan taakse jääneisiin kotipaikkoihin on Suomessa tutkinut esimerkiksi Anna-Kaisa Kuusisto-Arponen (2008, 2009). Ensimmäisen polven siirtokarjalaisille luovutettu Karjala on ollut ikävöity kotipaikka, johon liittyvää tietoutta on vaalittu esimerkiksi tekemällä matkoja entisille kotiseuduille sen tultua mahdolliseksi 1990-luvulla (Raninen 1995; Fingerroos 2007; Kuusisto-Arponen 2008; Korjonen-Kuusipuro & Kuusisto-Arponen 2012). Toinen keskeinen muistelun ja yhteisten tarinoiden tuottamisen muoto on ollut muistelukirjoittaminen. Sotien jälkeen Suomessa ilmestyi runsaasti kotiseutuja käsitteleviä kirjoja, joihin Karjalasta lähteneet ”yrittivät säilöä menetetyt kodit, maat ja elämän muistot” (Katajala 2013: 45). Luovutettu Karjala – johon kuuluvat Raja-Karjala, Laatokan Karjala ja Karjalankannas – esiintyy historia- ja muistelukirjoissa ”liki menettynä paratiisina” (Katajala 2013: 61).

Menetettyyn Karjalaan liittyvää tietoutta on myös välitetty eteenpäin suullisessa kerronnassa. Tällöin ensimmäisen sukupolven siirtokarjalaisten muistojen Karjalasta on tullut tuttu kertomusten Karjala myös heidän jälkeläisilleen (Fingerroos 2006: 9, 2007: 18–19). Nämä voivat tuntea näiden tarinoiden perusteella sukunsa lähtöpaikan tarkasti, vaikka he eivät ole käyneet siellä itse (Latvala 2006: 172; vrt. Tolia-Kelly 2004a: 316). Kirjoittamalla, kertomalla sekä myös konkreettisesti tekemällä luovutetusta Karjalasta on voitu rakentaa läsnä oleva paikka toisessa paikassa ja toisena aikana. Tällöin se on muistelutyössä uudelleen tuotettu

henkilökohtainen tulkinta paikasta, eli konstruktio, josta Outi Fingerroos (2006: 5) ja Kuusisto-Arponen (2008: 175) ovat käyttäneet käsitettä *muistin paikka*.

Tätä Pierre Noran (1992) *lieux de mémoire* -termistä juurensa juontavaa käsitettä on käytetty myös muissa merkityksissä (vrt. esim. Peltonen 2003). Esimerkiksi Ulla Savolainen (2015: 74), joka on tutkinut evakkomatkan kokeneiden muistelurajoituksia, käyttää käsitettä metaforisesti. Hänen tutkimuksessaan muistin paikat ovat sekä kirjoituksissa esille tulevia merkittäviä paikkoja että ihmisiä, esineitä, dokumentteja, tapahtumia, tunteita, kehollisia kokemuksia tai niihin pohjautuvia teemoja. Ne toimivat mielikuvien ja muistojen solmukohtina, joihin kerronta kietoutuu. Edelleen Savolainen tuo esille sen, että ensimmäisen polven siirtokarjalaisen muistot ja niistä kertominen kiinnittyvät fyysisiin paikkoihin ja muihin materiaalsiin kohteisiin sekä niihin liittyviin kertomuksiin. Muistojen olemassaolo tarvitsee siis materiaalsen kiinnikekohdan – kuten valokuvan tai esineen muistuttamaan ja todistamaan menneisyydestä (Savolainen 2015: 217).

Toisen polven siirtokarjalaisten Karjala

Tarkastelemieni toisen polven siirtokarjalaisten isovanhempien ja vanhempien lähtöpaikat sijaitsevat Laatokan pohjoispuolella, Suojärvellä, joka on ollut vuosisatojen ajan rajaseutua. Rajalinja oli Suomen itsenäistymiseen asti ja vielä sen jälkeenkin melko vapaasti ylittävissä (Hämynen 2011: 9). Itsenäisyyden alkuvuosina Suojärven maatalous oli alkeellista, elintaso alhainen ja ”pieneläjäin” osuus väestöstä huomattavan suuri (Pelkonen 1966: 305–310, 590). Rajaseututyöllä, jota tehtiin sekä valtion rahoituksella että vapaaehtoisena kansalaistyönä, kehitettiin maataloutta ja suomalaistettiin ”itäisten kulttuurivaikutusten” piirissä elänyttä väestöä sekä vahvistettiin heidän kansallistietoisuuttaan (Heikkinen 1989: 59–60). Tavoitteena oli kitkeä väestöstä epäkansalliset ajatukset ja venäläisinä pidetyt piirteet.

Joidenkin suomalaistamistyön saavutuksia korostavien arvioiden mukaan venäläis-karjalaisesta suojärveläisestä yhteiskunnasta muokkautui suunnilleen yhden sukupolven aikana karjalais-suomalainen. Tämän kerrotaan tarkoitaneen esimerkiksi sitä, että ”asunto, arkiesineistö, vaatetus ja tavat” muuttuivat perin juurin. Samalla kaikki mikä oli venäläistä ”rapisi olemattomiin” (Pelkonen 1966: 11–12). Suomalaistamistyö oli näin esimerkki yhteiskunnan tunkeutumisesta koteihin, jotka eivät rajaseudulla saaneet sisältää viitteitä epäilyttävänä pidetystä venäläisyydestä (vrt. Brickell 2012: 227).

Ymmärrän vastaavalla tavalla myös Rasimäessä sijaitsevat kodit ”avoimiksi” paikoiksi, joihin ympäröivän yhteiskunnan arvot ja normit siirtyvät vuorovaikutuksen ja kommunikaation välityksellä (Massey 2008: 147). Kun sotien jälkeisessä Suomessa ensisijaisena tavoitteena oli sopeuttaa siirtokarjalaiset nopeasti suomalaiseen yhteiskuntaan, voidaan olettaa, ettei yleinen ilmapiiri rohkaissut siirtokarjalaisia vaalimaan karjalaisuuttaan ja säilyttämään rajan taakse jääneistä lähtöpaikoista kertovia merkkejä (Kananen 2010; Raninen-Siiskonen 2013). Toisaalta on perusteltua myös olettaa, että jälleenrakennuksen vuosina oman identiteetin vahvistaminen on näiden torjuvien asenteiden vuoksi ollut mahdollista vain kodin piirissä (vrt. Gorman-Murray 2006; Pilkey 2014). Tällöin kodin esineitä ja kuvia on voitu käyttää sekä muistojen kiinnikekohtina että itseä koskevien käsitysten tuottamisessa (Tolia-Kelly 2004a; Savolainen 2015). Toisen polven siirtokarjalaisilla, joihin tämä tutkimus kohdistuu, ei sen sijaan ole henkilökohtaisia kokemuksia sukujensa lähtöpaikoista. Siten heidän kodeissaan vaalimat esineet eivät ole omien lähtöpaikkoihin liittyvien kokemusten vaan luovutetusta Karjalasta uudelleentuotettujen muistojen kiinnikekohtia.

Etnografiaa kodeissa

Aineistonhankinta Rasimäessä

Rasimäen kylä sijaitsee seudulla, joka oli ennen toista maailmansotaa hajanaisesti asuttua metsäyhtiöiden ja valtion omistamaa suo- ja metsämaata. Raiviolle muodostettiin 1940-luvun lopussa 46 uutta tilaa, joille asutettiin maalaisväestöä Suojärven Evaniemen ja Kaitajärven kylistä sekä joitakin paikallisten rintamamiesten perheitä (Hämynen 2008: 79). Valtaosa uusista asukkaista oli ortodokseja, jotka puhuivat varsinaiskarjalaa ja erottuivat siten alueen muusta väestöstä (Hämynen 2008: 84).

Rasimäen asukasluku oli 1960-luvun alussa enimmillään yli 300, mutta nykyisin kylässä on noin 40 vakituista asukasta. Siellä ei ole pitkään aikaan ollut koulua, kauppa eikä muita palveluita. Miltei kaikki siirtokarjalaisten 1950-luvun alussa rakentamat kodit ovat kuitenkin edelleen vakituksessa tai lomakäytössä, ja muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta ne ovat alkuperäisten omistajasukujen hallussa.

Hankin havainnointi- ja haastatteluaineistoni Sivakkaa ja Rasimäkeä koskevan kylätutkimushankkeen kenttätyöjaksolla kesäkuussa 2014 ja täydensin sitä myöhemmin vuodenvaihteessa. Kylätutkimusta varten hankittu aineisto kattaa runsaan kolmanneksen Rasimäen alkuperäisten siirtokarja-

laisperheiden kotien nykyisistä omistajista tai osanomistajista. Hyödynsin haastateltavien valinnassa kylän kiinteistöjä ja asukkaita koskevia taustatietoja sekä tutkimusryhmän jäsenten paikallistuntemusta. Valitsin kohteiksi sekä varsinaisia että loma-asuntoja, jotka ovat tyypillisesti toisen polven siirtokarjalaisten omistuksessa. Minulla ei ole siirtokarjalaista taustaa enkä ymmärrä monen kyläläisen ensimmäisenä kielenään oppimaa varsinaiskarjalaa, mutta tutkimusryhmään kuulunut Päivi Härkin, jonka oma tutkimus käsittelee karjalan kielen käytön muutoksia, puhuu sitä sujuvasti. Hankin aineistoni joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta hänen kanssaan. Kuvaan havaintoja käsittelevässä jaksossa roolejamme haastatteluja käsitellessäni.

Käytin aineistonhankintamenetelmänä samantapaisia ”kotikävelyjä” kuin esimerkiksi Tolia-Kelly (2004b: 678) – sillä erotuksella, että hän toteutti kotikierroksensa pienryhmissä. Rasimäen kotikävelysten aikana haastatellut kertoivat kotiensa siirtokarjalaisuuteen liittyvistä elementeistä, joita havainnoin sekä dokumentoin koteja valokuvaamalla ja haastatteluja nauhoittamalla. Tukeuduin kotikävelyissä aiempiin tutkimuksiin siirtokarjalaiskotien aineellisesta kulttuurista (Sallinen-Gimpl 1995). Etenin kuitenkin haastateltujen ehdoilla kiinnittäen huomiota merkityksiin, joita he antoivat esineille.

Siirtokarjalaisuudesta kertovia kuvia sekä käytö- ja koriste-esineitä oli kaikissa havainnoimissani 11 kodissa. Jotkut näistä ortodoksisuuteen ja sukujen kotipaikkoihin Raja-Karjalassa liittyvistä tavaroista olivat peräisin Suojärveltä, mutta pääosa oli hankittu myöhemmin. Eräät kotikierrosten aikana tärkeiksi nimetyt esineet, kuten itse valmistetut huonekalut ja Rasimäen pihapiirejä esittävät ilmakuvat, muistuttivat jälleenrakennusajasta ja siirtokarjalaisten asettumisesta uuteen paikkaan.

Tarkastelussa kolme kotia

Keskityn seuraavassa analyysissä kolmeen esimerkkitapaukseen, joissa luovutetusta Karjalasta on tehty läsnä oleva paikka siirtokarjalaisista kodeissa. Nimitän haastateltuja tässä ”Irinaksi”, ”Marjaksi” ja ”Sepoksi”, sillä sovimme kotikävelysten yhteydessä siitä, että en käytä heistä oikeita nimiä. Tarkastelun keskittäminen muutamaan tapaukseen on tarpeen siitä syystä, että kotien aineellisessa kulttuurissa rakentuvat muistin paikat tulevat ymmärrettäviksi vain konteksteissa, joissa ne on tuotettu. Tämä edellyttää sitä, että kuvaan esineitä niihin liittyvine erilaisine tarinoineen. Myös useat muut koteja tutkineet ovat päätyneet muutaman esimerkkitapauksen analyysiin (Gorman-Murray 2008: 290; Long 2013: 335).

Tutkimusstrategiani on *etnografinen*, sillä tavoitteenani on ymmärtää ja kuvata ihmisten toimintaa heidän omassa ympäristössään havainnoimalla ja haastattelemalla (Lappalainen 2007). Etnografiselle tutkimukselle on ominaista, että se tuottaa aina valikoidun kuvan todellisuudesta. Koska kaikkea tutkittavien elämään liittyvää ei ole mahdollista nähdä, edellyttää kohteen jäsentäminen rajauksia ja katseen kohdistamista valikoituihin joihinkin ilmiöihin. Tutkijan rooli korostuu kenttätyössä ja erityisesti aineistonkeruun jälkeen, kun hän analysoi aineistojaan ja tuottaa niistä esityksensä (Knuutila 2010: 19).

Ensimmäinen kenttätyössä tekemäni rajaus oli se, että keskityin siirtokarjalaisiin koteihin – tutkittomaan teemaan paljon tutkitussa kylässä. Tällainen rajaus vaikuttaa siihen, jäsenyykö Rasimäki tutkimuksessa karjalaiskylänä vai malliesimerkinä suomalaisesta syrjäkylästä (vrt. Oksa 1996). Seuraavassa teen lisää rajauksia, enkä käsittele tyhjentävästi kaikkia ihmisiä ja ilmiöitä, jotka tulevat näkyviksi kotien aineellisessa kulttuurissa. Valitsin kolme esimerkkitapausta – Irinan, Marjan ja Sepon kodit – sellaisten toisen polven siirtokarjalaisten kotien joukosta, jotka ovat haastateltujen hallinnassa. Näin ollen he ovat voineet tehdä kodeista omannäköisiä. Tämä ei ole mahdollista esimerkiksi silloin, kun koti on perikunnan tai usean perhekunnan omistuksessa. Tässä artikkelissa esiteltävä Sepon vapaa-ajanasunto muistuttaa perikuntien omistamia koteja siinä, ettei kotoa ikänsä muualla asunut Seppo tunne kaikkien esineidensä tarinoita. Hän on kuitenkin voinut valita, mitä niistä hän pitää esillä.

Toinen valintani, Irinan koti, on vakituinen asunto. Irina on perheetön, kuten eräs toinen suunnitteen saman ikäinen haastateltu. Heillä on paljon samanlaisia tavaroita, mutta Irinalla on lisäksi koko aineiston mieleenjäädin esine, rajan taakse jääneen kotikylän tsasouan pienoismalli, mistä syystä päädyin esittelemään hänen kotinsa. Kolmas esimerkki, Marjan vakituinen koti, kuuluu samaan kategoriaan kuin kahden muun perheellisen naisen kodit. Valitsin Marjan, sillä hänen kodissaan yhdistyy elementtejä näistä kaikista kodeista. Marjan kotona hänen mielikuviensa Karjala on tehty näkyväksi konkreettisesti omin käsin.

Käytän litteroidun haastatteluaineiston ja sitä tukevan valokuva-aineiston analyysimenetelmänä *lähilukua*, joka tarkoittaa ymmärtävää ja merkityksiin pureutuvaa tekstien tulkintaa (Pöysä 2010: 331). Lähiluvun voi rinnastaa käsitteeseen ”tiheä kuvaus” (*thick description*), jolla Clifford Geertz (1973: 9–10) on luonnehtinut etnografista tutkimusta (Pöysä 2010: 333). Se merkitsee tulkinnallista asennetta aineiston analyysissä, jolloin päähuomio

kohdistuu asioiden ja ilmiöiden merkityksiin. Taavoitteenani ei ole vain kuvata kotien esineiden ilma-asua, vaan ymmärtää ja tulkita niihin kätkeytyviä merkityksiä. Tästä syystä kuvaan tutkimusympäristöt ja tapahtumat sekä käytän aineistositaatteja tuodakseni haastateltujen äänen kuuluville. Esitän seuraavassa havaintoni kierroksista Irinan, Marjan ja Sepon kodeissa. Nimien lisäksi olen muuntanut joitakin yksityiskohtia haastateltujen anonymiteetin suojaamiseksi.

Muistin paikat

Irina

Tapaan Irinan hänen vakinaisessa kodissaan, joka on kaksio. Irina on ollut sairaana, joten hän ei ole vähään aikaan käynyt kesäpaikassaan Rasimäessä. Irina on syntynyt Valtimolla 1950-luvun puolivälissä ja asunut pääosan elämästään Rasimäen kylässä. Nykyisin hän asuu yksin. Hänen isovanhempansa ja vanhempansa olivat kotoisin Suojärveltä, jonne osa sukulaisista jäi sotien jälkeen. Tämä johtui siitä, että talvisodan alettua evakuointi epäonnistui Hyrsylän mutkassa ja eräissä muissa Suojärven kylissä (Hämynen 2011: 20). Irina ei ole koskaan käynyt eikä aio käydä Suojärvellä, mutta hänellä on Moskovassa pikkuserkku, joka on vierailut Irinan luona Suomessa.

Irinan äidinkieli on karjala, joten Päivi Härkin toimii välillä tulkkina tai pikemminkin keskustelun aktivoijana, sillä Irina puhuu myös suomea. Päivi houkuttelee Irinan kertomaan useita tarinoita karjalaksi. Ne ovat hauskoja ja me nauramme niille. Päivi pyytää Irinaa kirjoittamaan kyläläisten toimittamaan lehteen, *Rasimäen Sanomiin*, mutta Rasimäki ei ole Irinalle tärkeä kiinnekohta. Hän vierailee siellä harvoin, ei tilaa kylän lehteä, ei ole yhteydessä kyläläisiin eikä osallistu kyläyhdistyksen tapahtumiin.

Irinan kotona on useita esineitä, joihin huomio kiinnittyy. Olohuoneen nurkkauksessa on ikoni. Sellainen löytyi kaikista siirtokarjalaistaustaisista kodeista, joissa vierailin. Lisäksi olohuoneeseen on sijoitettu suurikokoinen puinen kirkon pienoismalli (kuva 2). Ruokapöydän tuntumassa seinällä on kehystetty, Suojärvellä sijainneen kotikylän kartta. Kartoja on monen muunkin haastateltavan kotona, sillä Suojärven Pitäjaseura ry. välittää niitä. Irinalle, samoin kuin usealle tapaamalleni ihmiselle, tulee pitäjaseuran *Oma Suojärvi* -lehti. Makuuhuoneen seinälle on ripustettu haalistunut värikuva sipulikupolisesta kirkosta. Se osoittautuu Kižin saaren turistikohteeksi Karjalan tasavallassa. Irina on leikannut kuvan lehdestä ja tehnyt siitä taulun.

Kuva 2. Irina on rakentanut äitinsä kotikylän, Moisseinvaaran, tsasounasta pienoismallin. Olohuoneeseen sijoitettu pienoismalli on valaistu ja taustalta kuuluu nauhoitettu ortodoksinen liturgia.

Figure 2. Irina has constructed a miniature of her mother's home church in Moisseinvaara. The miniature, which Irina keeps in her living room, has electric lights. When the lights are turned on, the miniature starts to play orthodox liturgy.

Kun kysyn mistä syystä, Irina vastaa, että se näyttää hänestä hyvältä.

Olohuoneen nurkkaan sijoitetun kirkon pienoismallin esikuvana on Irinan äidin kotikirkko Moisseinvaarassa. Se on Suojärven pohjoinen syrjäkylä, josta on peräisin Helsingin Seurasaaren ulkomuseoon vuonna 1939 siirretty karjalantalo, Pertinotsa (Pelkonen 1965: 320). Karjalantalot eli pohjoisvenäläiset talot eivät olleet tyypillisiä kaikkialla luovutetussa Karjalassa, vaan tämä rakentamistapa on yhdistetty Raja-Karjalan syrjäisiin ja arkaaisiin rajakyläin (Heikkinen 1989: 215–224). Irinalla ei ole kuvia perheensä kotitalosta, jossa ihmiset ja eläimet asuivat saman katon alla, mutta hän näyttää kirjasta jokin aika sitten edesmenneen äitinsä koulua ja kirkkoa esittävät kuvat. Hän on itse rakentanut kirkon pienoismallin valokuvan perusteella. Hämmästelen sen yksityiskohtia ja mietin missä Irina on sen rakentanut, kunnes haastattelun lopuksi hän esittelee meille verstaansa työkaluineen. Tsasouna on valaistu ja taustalta kuuluu suomenkielinen ortodoksinen liturgia, joka on nauhoitettu aidossa tilanteessa. Pienoismallin takaseinällä on kolme pientä ikonia.

Tsasounan pienoismalli on esimerkki fyysisen tekemisen tuloksena tuotetusta muistin paikasta, joka ei perustu omakohtaisiin kokemuksiin. Se on uudelleen tuotettu muisto, joka perustuu Iri-

nan äidin ja muiden sukulaisten kertomuksiin (ks. Tolia-Kelly 2004a: 314). Äiti on ollut Irinalle tärkeä ihminen, jonka kuolinilmoitukseen hän kirjoitti Karjala-aiheisen runon. Valssiksi sävelletty runo alkaa sanoilla ”Karjala kaunis taakse kun jäi”, ja se kertoo mollissa äidin elämästä, johon sisältyi menetyksiä myös Karjalasta lähdön jälkeen. Irinan kotiinsa rakentama Karjala liittyy tulkintani mukaan kuitenkin vain osittain surutyöhön äidin kuoleman jälkeen. Irina toteaa painokkaasti kokevansa itsensä perin pohjaisesti karjalaiseksi.

Maarit: Koetko itsesi vielä karjalaiseksi?

Irina: Kyllä. Perin juurin. Mie ilmoitan aina että olen karjalainen. Sairaalassakin nyt viimeks kysyvät, nii mie ilmoitin, että mie oon perin juurin karjalainen.

Maarit: Karjalaisuudella on sitten sulle iso merkitys.

Irina: On, on. Iso merkitys.

Kokemus omasta karjalaisuudesta yhdistyy Irinan tapauksessa karjalan kieleen, joka on – kuten sekä paikan päällä että aineistoa analysoidessani ymmärän – edelleen hänen vahvempi kielensä. Se yhdistyy myös sukujuuriin, joita hän valottaa lyhyen talvipäivän ajan kestäneen tapaamisemme aikana. Irinan ukki on ollut runonlaulaja, jonka oletettiin osaavan parantaa ihmisiä ja eläimiä. Irina kertoo karjalaksi muun muassa tarinan ukkinsa parantamasta mustasta sotahevosesta, jonka tämä osti halvalla romaneilta ja myi hyvään hintaan tukinajoon. Ukin runonlaulanta kiinnosti myös nimekkäitä perinteentutkijoita 1920-luvulla. Löydän jälkeinpäin Irinan ukin nimen Kustaa Vilkun laatimasta suojärveläisten ”ylhäisten runontaitajien aatelisten” listasta (Pelkonen 1965: 336). Irinan kertomuksista käy ilmi, että hänen isovanhempansa ovat olleet venäjän- ja karjalankielentaitoisia, mutta suomea he eivät juuri osanneet. Kun Irina puhuu menneistä ajoista ja lapsuudestaan Rasimäen kylässä, hän käyttää suomenkielisiä ihmisistä nimitystä ”ruotsit”. Raja-Karjalassa tämä termi on ilmaissut etäisyydenottoa suomalaisiin. Se kuvaa sitä, että suomalaisuus oli joillekin ihmisille todella kaukaista; se oli ”ruotsia”, joka merkitsi luterilaisuutta ja suomen kieltä (Heikkinen 1989: 195).

Irinan kotinsa esineiden välityksellä uudelleen muistama Karjala ei ole täysin suomalaistunut Karjala, vaan siihen sisälty vieraita, venäläisvaikutteisia aineksia, jotka ovat ristiriidassa esimerkiksi Karjalan Liitto ry:n karjalaisista konstruoimien sinivalkoisten mielikuvien kanssa. Liiton puheenjohtaja Marjo Matikainen-Kallström (2015) muun muassa ehdotti itsenäisyyspäivänä *Helsingin Sanomissa* julkaistussa kirjoituksessaan, että siirtokarjalaisista puhuttaisiin ”siirtosuomalaisina”, sillä he olivat ”suomalaisia”, jotka ”tunsivat suomalaisen yhteiskunnan”. Tosiasiassa ennen toista maail-

mansotaa osa rajakarjalaisista vastusti suomalais-tamista, sillä se oli uhka heidän venäläisorientaatioon pohjautuille uskonnollisille ja kulttuurisille traditioilleen (Heikkinen 1989: 194). Irina ei lue *Helsingin Sanomia* ja hänellä on vähän yhteyksiä toisiin siirtokarjalaisiin, eikä hän itse miellä kotinsa esineitä protestiksi. Häntä kiehtovat niihin sisältyvät sukutarinat ja itäinen estetiikka, mistä kertoo KiZin puukirkkoa esittävä kuva niukasti sisustetussa kodissa. Minulle hänen kotinsa on kuitenkin esimerkki suomalaisessa karjalaisuutta koskevassa keskustelussa marginaaliin jääneen toisenlaisen karjalaisuuden näkyväksi tulemisesta kodin aineellisessa kulttuurissa.

Marja

Marja on syntynyt 1950-luvulla Rasimäessä suojärveläis-valtimolaiseen perheeseen. Myös hänen puolisonsa suku on Suojärveltä. En haastattele Marjan miestä, vaan keskustelemme Marjan kanssa kahden. Marjaa voi luonnehtia kareliaaniksi, joka on kiinnostunut karjalan kielestä ja kulttuurista (Fingerroos 2007). Hänen mielestään karjalaisuus on myös luonteenlaatua määrittävä ominaisuus. Karjalaiset ovat yhteisöllisiä ihmisiä, joiden keskuudessa Marja tuntee olonsa kotoiseksi. Lapsuuden Rasimäki edustaa hänelle lämmintä karjalaisyhteisöä, jossa ihmiset olivat yhtä suurta perhettä. Hän osallistuu nykyisin aktiivisesti kyläyhdistyksen tapaumiin.

Toisin kuin monissa siirtokarjalaisissa perheissä (Fingerroos 2007: 18–19), Marjan lapsuudenkodissa ei puhuttu luovutetusta Karjalasta, eikä Marjan isän Suojärven Kaitajärvellä sijainneeseen entiseen kotipaikkaan liittyvää tietoutta välitetty kerronnassa eteenpäin seuraavalle sukupolvelle. Marja selittää tätä isän pyrkimyksillä suojella lapsiaan paikallisen väestön torjunnalta. Se konkretisoitui Marjan äidin valtimolaisten vanhempien avoimen vihamielisessä suhtautumisessa siirtokarjalaiseen vävyyn ja tyttäreen, joka ”lähti ryssän matkaan”. Marjan isää ei aluksi päästetty sisälle appivanhempensa kotiin. Tästä syystä Marjalla ei ole muiden ihmisten kertomusten perusteella syntynyttä mielikuvaa siitä, millaisesta paikasta hänen isänsä on lähtöisin. Marja kertoo ymmärtäneensä vasta kirkonkylän suomalaisenemmistöisessä oppikoulussa olevansa erilainen kuin toiset. Hänen äidinkieltensä on suomi, mutta koulussa häntä kiusattiin ja nimiteltiin ryssäksi. Teininä hän halusi sanoutua irti taustastaan.

Maarit: Sodan jälkeen Suomessa ei puhuttu rasisista, mutta mitä sä ajattelet, suhtauduttiinko suhun rasisitesti?

Marja: Ei Rasimäessä. Mutta mie muistan kun kirkonkylällä oppikoulussa alettiin puhua, että koulussa on ryssä. Mie en tienny mikä se ryssä on, mutta siihen liittyi kaikki paha, huono ulkomuoto, ja kaikki paha. Sitten paljastui että kyseessä oli uskonnon-opettaja. Miulle toiset sitten sanoivat että ”nii oot siekin ryssä”, ja kamalan pahalta tuntu. Mie aloin lintsata koulusta kun oli uskontoa, ja valehdella etten oo oikeasti ortodoksi. Mie häpesin omaa taustaani ja häpesin asua asutuskylässä.

Marjan kotona ei ole monta Suojärveltä tuotua esinettä, sillä ne on jaettu perillisten kesken. Hänellä on mummolta peritty, rajan takaa tuotu mankeli, jonka unohdamme kaivaa esille haastattelun kuluessa. Mummon alkuperäinen ikoni ja myöhemmin hankittu Suojärven Annantehtaan ortodoksisen kirkon kuva, jota Marjan isä oli pitänyt esillä kuolemaansa saakka, päätyivät muille perinnönjaossa. Marjan moderniksi kunnostetussa kodissa on ikoninurkkaus (kuva 3) ja kirjahyllyssä muutamista Rasimäen kodeista tuttu punamusta Suojärven viiri sekä Marjan miehen sukuviiri. Niiden seurana on Karjala-aiheisia kirjoja ja nippu *Oma Suojärvi*-lehtiä. Seinällä on Suojärven ja miehen kotikylän kartat. Marja on saanut häälahjaksi puisen tavararkun, sundugan, joita on melkein kaikissa Rasimäen siirtokarjalaiskodeissa. Joissakin kodeissa arku on sama, jossa evakoon lähteneet perheet kuljettivat tavaroitaan siirtyessään Suojärveltä väliaikaisiin evakuointipaikkoihin ja Valtimolle.

Marja kiinnostui aikuisena Karjalasta ja alkoi harrastaa kieliopintoja ja käsitöitä. Hän esittelee valmistamiaan ikkunakoristeita ja vaatteita, joissa on hänen mielestään jokin karjalainen ulottuvuus. En pääse selvyyteen, pitääkö hän näitä esineitä aidosti karjalaisina. Marja on muodostanut käsityksensä Karjalasta paljolti lukemalla, joten hän tietää, että esimerkiksi karjalaisen naisen kansanpukua eli ferezia on kehitelty nykymuotoonsa sotien jälkeen, ja sen käyttö yleistyi Suomessa 1970-luvulla (Heikkinen 1989: 259–261). Esineiden ja tekstiilien aitoudella ei ole tässä tapauksessa merkitystä, sillä päähuomioni kohdistuu siihen, mitä niillä tehdään (Vesterinen 2001). Vakuutun siitä, että Marja haluaa uskoa, että hänen valmistamansa ferezit, joiden tekemistä opetetaan Karjalan Liiton kursseilla, ovat karjalaisia. Pohdin, millaista Karjalaa hän näin konstruoi, kenelle ja mistä syystä.

Marja sivuuttaa luovutetun Karjalan mainitsemalla käyneensä isänsä kansakoulun raunioilla. Päätelen, että hänen muistojensa Karjala ei sijaitse Kaitajärven kylässä. Se on omaleimaisen, suomensukuisen kielen ja kulttuurin maailma, jolla ei ole täsmällistä vastinetta Suojärven kartalla. Marja palaa haastattelun aikana useaan kertaan siirtokarjalaisten ja paikallisten valtimolaisten välisiin ris-

Kuva 3. Marjan kotona karjalaisuus näkyy huolellisesti harkittuina kuvien ja esineiden asetelmina. Karjalaisuuden keskeinen elementti on ortodoksisuus.

Figure 3. At Marja's home, Karelianness is visible in the carefully considered arrangements of pictures and objects. A central element of Karelianness is the orthodox religion.

tiriitöihin ja kokemaansa koulukiusaamiseen, joka jatkui useita vuosia. Tätä taustaa vasten on ymmärrettävää, että Marja on tehnyt kodissaan käsityönä valmistettujen tekstiilien ja koriste-esineiden avulla näkyväksi sellaisen Karjalan, jota hänen ei tarvitse salata ja josta hän voi olla ylpeä.

Seppo

Seppo on palannut eläkepäivillään osa-aikaiseksi Rasimäen asukkaaksi sukulaiseltaan ostamalle asutustilalle (kuva 4). Seppo syntyi 1940-luvun lopulla tällä samalla tilalla, jonka päärakennus oli tuolloin vielä keskeneräinen. Suojärveltä Rasimäkeen muuttanut yhdeksänhenkinen perhe koostui kahden sukupolven perhekunnista. Perhekuntien kaikki jäsenet puhuivat karjalaa, joka on myös Sepon äidinkieli. Kotikierroksen aikana Päivi ja Seppo vaihtavat kielen välillä karjalaksi. Seppoa miellyttävät Rasimäen maisemat ja harrastusmahdollisuudet, mutta hänen vaimonsa ei viihdy Rasimäessä, joten emme tapaa häntä. Seppo on keräilijä, jolla on paljon ja monenlaista tavaraa. Haastattelun alussa puhelin soi ja Seppo keskustelelee esineestä, joka on kirpputorilla myytävänä.

Tuvassa, jonka Seppo on sisustanut oman makunsa mukaan uudelleen, on useita muista Rasimäen kodeista tuttuja tavaroita kuten ikoneita, Suojärven viiri ja *Oma Suojärvi*-lehtiä. Hirsiseiniä koristavat värikkäät leikkuulaudat ja punamusta seinävaate.

Uunin päälle on kertynyt kokoelma kuparipannuja. Seppo on arvioittanut joitakin esineitä asiantuntijalla, sillä häntä kiinnostaa niiden rahallinen arvo. Kristusta esittävät ikonit eivät ole alkuperäisiä, eikä muitakaan tuvan esineitä ole tuotu rajan takaa. Tuvan gobeliini, jossa kolme karvahattupäistä kasak-

Kuva 4. Seppo on sekä perinyt että hankkinut karjalaisuutta symboloivia tavaroita. Tuvan seinälle ripustettu gobeliini on ostettu kiertävältä kaupustelijalta. Gobeliinin ”karjalaisessa” maisemassa on venäläisiä piirteitä.

Figure 4. Seppo has both inherited and acquired objects which symbolize Karelianness to him. The goblin on the wall of his kitchen has been bought from a door-to-door salesman. The goblin’s “Karelian” landscape has some Russian elements.

kaa hevosten vetämässä reessä ampuvat susia, on Sepon mukaan ostettu kiertävältä kaupustelijalta. Sen talvinen maisema kasakoineen on ilmeisen venäläinen. Yläkerrassa on lisää Rasimäen asutustilojen tyypilliseen sisustukseen kuuluvia gobeliineja ja uudistilan pihapiiriä esittäviä ilmavalokuvia.

Yläkertaa Seppo ei ole remontoinut, ja hän kommentoi sitä ”Venäjän malliseksi”. Tällä hän viittaa sekä jonkinasteiseen rähjäisyyteen että Venäjällä paljon käytettyyn siniseen väriin. Vaikka Seppo esittää ironisia kommentteja venäläisyydestä, en voi väittää, että ne johtuvat Karjalan luovuttamisesta johtuvasta katkeruudesta. Sama koskee myös muita Rasimäessä tapaamiani toisen polven siirtokarjalaisia; aineistoni ei sisällä katkeruutta eikä toiveita Karjalan palauttamisesta. Jotkut kertovat Marjan tapaan, etteivät aikuiset puhuneet menetetystä kodista, eivätkä he näin siirtäneet mahdollista traumaansa eteenpäin. Eräs haastateltu esittää myös, ettei Raja-Karjalaan jäänyt suurta omaisuut-

ta, joten surutyötä tehtiin maiden menetyksen sijasta sodassa kaatuneiden vuoksi. Tämä toteamus on linjassa pitäjän historiategoksessa esitettyjen lähtöpaikkojen elintasoa koskevien kuvausten kanssa (Pelkonen 1966: 590).

Sepon yläkerrassa on useita luovutetusta Karjalasta muistuttavia kuvia ja esineitä. Suojärveksi otiskoituun kipsilautaseen on muotoiltu Varpakylän uuden kirkon kuva (Pelkonen 1966: 63). Toisessa kuvassa on Suvilahden luterilainen kirkko. Vastaaivat kirkonkuvat muissa Rasimäen kodeissa muistuttavat tavallisesti häistä, hautajaisista tai muista merkittävistä tapahtumista, joihin Seppo ei kuitenkaan viittaa. Hänen kokoelmaansa kuuluu myös muista kodeista tuttu kehystetty Suojärven kartta. Erilaista muihin koteihin verrattuna on vuodelta 1936 peräisin oleva maisemataulu Jehkilän sillasta, jota seudulta kotoisin oleva muistelija Pekka Leukkunen kuvailee runollisesti pitäjän historiikirjassa (cit. Pelkonen 1966: 566):

Totta kai eivät Jehkilän silta ja Suojoen virtaava vesi merkitse matkalaiselle samaa kuin meille, jotka olemme siellä sillan lähettyvillä syntyneet ja kasvaneet. Me tiedämme millaista on keväisin soutaa Surmansaareen kielojen kukkimisaikaan, me tunnemme Jehkilän rannat kuutamossa, veden välkkeen auringon paisteessa, ja me olemme nähneet joutsenet kevättalven sulassa koskien alapuolella.

Seppo esittelee näitä esineitä, samoin kuin perhevalokuvia, toteavasti. Vaikka Päivi ja minä tutkimme kuvia uteliaina, hän ei kerro niistä laajemmin. Koska Seppo ei muuten sensuroi sanomisiaan, tulkitsen lyhytsanaisuutta niin, että koko ikänsä muualla asuneena hän on saanut tavarat talokaupan mukana ilman niihin liittyviä tarinoita. Sen vuoksi kaikki kuvien ihmiset ja maisemat eivät ole hänelle tuttuja. Kotikävelymme pysähtyy vasta Sepon syntymäkodikseen nimittämässä piharakennuksessa, jossa Päivi huomaa ikonin ja Rasimäen kodeista tutut tavara-arkut ja olettaa, että ne on tuotu Raja-Karjalasta. Seppo toteaa kuitenkin, ettei hän tiedä niiden alkuperää. Aitassa säilytettävät kaksi arkkua sen sijaan ovat Suojärveltä. Sepon luona käy muita keräilijöitä, mutta viimeisin ostajakandidaatti on lähtenyt tyhjin käsin, kun Seppo ei ole halunnut myydä sundugoitaan. Useimmat tavarat ovat vanhaa tavaraa ilman merkityksiä, mutta Seppo haluaa uskoa, että piharakennuksen sänkyyn liittyy hänen isänsä koskeva tarina.

Päivi: Ka, mistäpä se tämä sunduga on tullut? Onko se Suojärven puolesta?

Seppo: Enpä tiijä. Sitä en mene sanomaan, että mistä se on. [...] Yks kävi tuolta [kaupungin nimi] ja

meinas väkiste viijä, mutta minä sanoin, että et [kiroille] vie [nauraa]. Aitassa on kaks kappaletta, ne on Suojärveltä tuotuja ne.

Maarit: Onko tämä semmonen päästä vedettävä säny? Tähän on hieno.

Seppo: Minä voin sanoa että siinä on voinu isä [nimi] nukkua.

Päivi: Ai miten?

Seppo: Sitä ku ei tiijä, siinä on voinu isä nukkua, kun ne on tuonu sen sieltä missä ne on ollu evakossa ensteks.

Sepon näkemykseen kodin sisustuksesta kuuluu valjolti samat esineet, joita on kaikissa siirtokarjalaistaustaisissa kodeissa. Hän on kuitenkin sekoittanut remontoimaansa ja sisustamaansa tupaan myös muiden Rasimäen tupien seiniltä puuttuvia elementtejä – kuten venäläistä talvimaisemaa esittävän gobeliinin. Vastaavia viitteitä venäläisyyteen löytyy vain edellä esitellystä Irinan kodista. Sepon talon yläkerta puolestaan on täynnä mykkiä viitteitä toisten ihmisten Karjalasta, jota hän ei muista uudelleen yksin. Sepon tapaus erottuu muista siinä, ettei pelkkä tavaroiden esillepano palauta muistoa, vaan muistin paikan rakentuminen edellyttää sitä koskevia jaettuja tarinoita. Rasimäkeen vastikään palanneen Sepon Karjala ei siten ole yhtä hyvin muistettu paikka kuin useimpien kyläläisten, jotka ovat eläneet koko ikänsä siirtokarjalaisuuden keskellä. On kuitenkin mahdollista, että Rasimäen tapaisessa paikassa, jossa kyläläiset tuntevat toistensa vaiheita pitkältä ajalta, Seppo löytää myöhemmin nämä kotinsa tavaroihin sisältyvät tarinat.

Johtopäätökset

Siirtokarjalaisuus näkyy itäsuomalaisessa syrjäkylässä sijaitsevien kotien aineellisessa kulttuurissa ja kuuluu ihmisten puheessa yli 70 vuotta jatkosodan päättymisen jälkeen. Toisen polven siirtokarjalaiset, Irina, Marja ja Seppo, ovat tehneet omat Karjalansa näkyväksi ja läsnä oleviksi paikoiksi kotiensa ortodoksisuudessa, koriste-esineissä, tekstiileissä, valokuvissa, kartoissa, maalauksissa ja Karjalaiheisessa lukemistossa. Heidän Karjalansa ovat esimerkkejä muistin paikoista, jotka on tuotettu materiaalisissa kodiksi tekemisen prosesseissa (vrt. Fingerroos 2006). Irinan verstaassaan äitinsä entisen kotipaikan tsasounasta rakentama pikkutarkka pienoismalli on eräs käsin konstruoidun Karjalan konkreettisimmista ilmentymistä näissä kodeissa.

Haastateltujen siirtokarjalaisten jälkeläisten Karjalat ovat myös esimerkkejä uudelleen tuotetuista paikoista, joiden muistaminen ei perustu omakoh-taisiin kokemuksiin, vaan tulkintoihin toisten ihmisten muistelemasta Karjalasta. Mikäli näitä tois-

ten muistoja ei ole, pelkkä tavaroiden esillepano ei välttämättä riitä muistojen muistamiseen, vaan muistin paikan rakentuminen edellyttää jaettuja tarinoita, jotka puuttuvat tai ovat unohtuneet esimerkiksi koko ikänsä muualla asuneelta Sepolta. Jaetut tarinat voivat olla itse koettuja, toisilta kuul-tuja tai muualta luettuja. Tästä syystä paikat voivat olla myös väärin muistettuja tai keksittyjä (Knuutti-la 2006: 7). Tämä merkitsee sitä, että kotien aineellisessa kulttuurissa näkyväksi tehty Karjala voi olla omien toiveiden mukaiseksi konstruoitu, kuten Marjan omaleimaisen rajakarjalaisen kulttuurin Karjala, jota hänen ei tarvitse enää salata kiusatuksi tulemisen pelossa.

Kotien aineellisessa kulttuurissa näkyväksi teh-dylle Karjalalle ei kaikissa tapauksissa ole täsmällistä kartalle sijoitettavissa olevaa vastinetta valtakunnanrajan takana. Muistelun kohteena ei ole entinen kotitalo tai kotikylä Suojärvellä, josta perheet lähtivät pakoon sotaa, vaan uudelleenmuis-tettu Karjala voi olla myös paikantamaton. Havain-toni ovat tältä osin erilaisia kuin Kannakselta lähte-neiden ensimmäisen sukupolven siirtokarjalaisten muistin paikkoja tutkineiden havainnot, joissa kai-puulla on tavallisesti jokin paikallistettavissa ole-va kohde (esim. Korjonen-Kuusipuro & Kuusisto-Arponen 2012). Erot voivat johtua yksinkertaisesti siitä, ettei toisen polven siirtokarjalaisilla ole oma-kohtaisia kokemuksia lähtöpaikoista. Marjan tapau-s kuitenkin havainnollistaa, että Raja-Karjalasta lähteneet eivät kaikissa tapauksissa siirtäneet muis-tojaan seuraavalle sukupolvelle, sillä sodan jälkei-ässä Suomessa ortodoksisuus ja karjalankielisyys herättivät kantasuomalaisissa kielteisiä reaktioita ja johtivat ”ryssinä” pidettyjen siirtokarjalaisten syr-jintään (Kananen 2010; Raninen-Siiskonen 2013). Tästä syystä vanhemmat vaikenivat taustastaan. Marjan tapauksessa hänen perheensä todellinen lähtöpaikka Raja-Karjalassa vaikuttaa siten omalta osaltaan siihen, ettei hänen muistin paikallaan ole osoitetta.

Rasimäki, alun perin noin 40 perheen muodosta-ma siirtokunta syrjäisellä maaseudulla, on erityinen paikka tutkia kotien aineellisessa kulttuurissa nä-kyviksi tehtyjä muistin paikkoja. Kuten esittämieni esimerkkien perusteella voi päätellä, kylän samaan aikaan rakennettujen typpitalojen esineet – iko-nit, Suojärvi-viirit ja kartat – ovat pääosin samoja kaikissa kodeissa. Sodan jälkeen kylään asutetut siirtokarjalaiset ovat mitä ilmeisimmin omaksuneet toisiltaan käsityksen siitä, miltä uudessa paikassa sijaitsevan kodin kuuluu näyttää (ks. Tolia-Kelly 2004b). Viitteet lähtöpaikasta ovat enimmäkseen standardeja, mikä johtunee osittain siitä, että Suo-järven evakuointi toteutettiin hyvin pikaisesti. Si-ten kotien yleisilme, joka muuntui ensin venäläis-

karjalaisesta karjalais-suomalaiseksi, on jatkanut toisen maailmansodan jälkeen muuntumistaan suomalais-karjalaiseksi.

Lähtöpaikkoja esittävien kuvien ja esineiden hankkiminen kertoo menetettyjen kotipaikkojen merkityksestä ensimmäisen sukupolven siirtokarjalaisille. Kodeissa vaalitut esineet kuvaavat myös sitä, että lähtöpaikkoja on muisteltu kodin piirissä, vaikka siirtokarjalaisien koti-ikävästä ei ole kaikkina aikoina puhuttu julkisesti. Toisen polven siirtokarjalaiset ovat säilyttäneet näitä esineitä ja hankkineet niitä lisää. Kukin haastateltu on halunnut tehnyt sukunsa lähtöpaikan näkyväksi omalla tavallaan. Kuten esimerkkitaupakset osoittavat, karjalaisuus pakenee pysyviä määritelmiä, mutta elää edelleen vahvana ihmisten mielissä.

KIRJALLISUUS

- Blunt, A. (2005). Cultural geography: cultural geographies of home. *Progress in Human Geography* 29: 4, 505–515.
- Blunt, A. & R. Dowling (2006). *Home*. 304 s. Routledge, Abingdon.
- Blunt, A. & A. Varley (2004). Introduction: Geographies of home. *Cultural Geographies* 11: 1, 3–6.
- Brickell, K. (2012). “Mapping” and “doing” critical geographies of home. *Progress in Human Geography* 36: 2, 225–244.
- Duruz, J. (2010). Floating food: Eating “Asia” in kitchens of the diaspora. *Emotion, Space and Society* 3: 1, 45–49.
- Fingerroos, O. (2006). Karjala – muistin ja utopian paikka. *Alue ja ympäristö* 35: 2, 3–14.
- Fingerroos, O. (2007). Uuskarelianit nyky-Karjalassa. *Teoksessa* Fingerroos, O. & J. Loipponen (toim.): *Nykytulkintojen Karjala. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja* 91, 16–32.
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures*. 470 s. Basic Books, New York.
- Gorman-Murray, A. (2006). Homeboys: uses of home by gay Australian men. *Social & Cultural Geography* 7: 1, 53–69.
- Gorman-Murray, A. (2008). Reconciling self: gay men and lesbians using domestic materiality for identity management. *Social & Cultural Geography* 9: 3, 283–301.
- Granfelt, R. (1998). *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. 193 s. SKS, Helsinki.
- Heikkinen, K. (1989). Karjalaisuus ja etninen itsetajunta. Salmin siirtokarjalaisia koskeva tutkimus. *Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja* 9. 402 s.
- Huttunen, L. (2002). *Kotona, maanpaossa, matkalla*. 374 s. SKS, Helsinki.
- Hämynen, T. (2008). Rasimäen kylän elinkaari. *Teoksessa: Kylän paikka*, 60–104. SKS, Helsinki.
- Hämynen, T. (2011; toim.). *Omal mual, vierahal mual*. 414 s. Suojärven Pitäjaseura, Nurmes.
- Kananen, H. (2010). Kontrolloitu sopeutuminen. *Jyväskylän Studies in Humanities* 144. 318 s.
- Katajala, K. (2013). Konstruoitu Karjala. Suomalaisen historian tutkimuksen Karjala-paradigmat 1900-luvulla. *Teoksessa* Suutari, P. (toim.): *Karjalakuva rakentamassa*, 29–82. SKS, Helsinki.
- Knuutila, S. (2006). Paikan moneus. *Teoksessa* Knuutila, S., P. Laaksonen & U. Piela (toim.): *Paikka*, 7–11. SKS, Helsinki.
- Knuutila, S. (2010). Tutkimusaineistojen muodostaminen. *Teoksessa* Pöysä, J., H. Järviluoma & S. Vakimo (toim.): *Vaeltavat Metodit. Kultaneito* 8, 19–42.
- Korjonen-Kuusipuro, K. & A.-K. Kuusisto-Arponen (2012). Emotional silences: The rituals of remembering the Finnish Karelia. *Teoksessa* Törnquist-Plewa, B. & N. Bernsand (toim.): *Painful pasts and useful memories. Remembering and forgetting in Europe. CFE Conference Papers Series* 5, 109–126.
- Kuusisto-Arponen, A.-K. (2008). Identiteettipoliittista rajankäyntiä: muistot evakko- ja sotilaiden paikkatunteen rakentajina. *Terra* 120: 3, 169–182.
- Kuusisto-Arponen, A.-K. (2009). The mobilities of forced displacement: commemorating Karelian evacuation in Finland. *Social & Cultural Geography* 10: 5, 545–563.
- Kylän paikka* (2008). 259 s. SKS, Helsinki.
- Kyläläiset, kansalaiset (1996). *Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja* 114. 258 s.
- Lappalainen, S. (2007). Mikä ihmeen etnografia? *Teoksessa* Lappalainen, S., P. Hynninen, T. Kankkunen, E. Lahelma, & T. Tolonen (toim.): *Etnografia metodologiana*, 113–133. Vastapaino, Tampere.
- Latvala, P. (2006). Suvun satumailta katkeruuden kentille. Paikka kokemuksena ja tunnetilana. *Teoksessa* Knuutila, S., P. Laaksonen & U. Piela (toim.): *Paikka*, 171–186. SKS, Helsinki.
- Long, J. (2013). Diasporic dwelling: the poetics of domestic space. *Gender, Place & Culture* 20: 3, 329–345.
- Massey, D. (2008). *Samanaikainen tila*. 240 s. Vastapaino, Tampere.
- Matikainen-Kallström, M. (2015). Siirtokarjalaiset eivät olleet pakolaisia. *Helsingin Sanomat* 6.12.2015. <www.hs.fi>
- Morrison, C. (2013). Homemaking in New Zealand: thinking through the mutually constitutive relationship between domestic material objects, heterosexuality and home. *Gender, Place & Culture* 20: 4, 413–431.
- Nora, P. (1996). General introduction: between memory and history. *Teoksessa* Kritzman, L. (toim.): *Realms*

- of memory, vol 1.*, 1–20. Columbia University Press, New York.
- Oksa, J. (1996). Rasimäen neljä tulevaisuutta. Euroopan pohjoisen maatalouskylän vaihtoehdot. *Teoksessa: Kyläläiset, kansalaiset. Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja* 114, 239–258.
- Pilkey, B. (2014). Queering heteronormativity at home: older gay Londoners and the negotiation of domestic materiality. *Gender, Place & Culture* 21: 9, 1142–1157.
- Pelkonen, L. (1965; toim.). *Suojärvi* I. 391 s. Suosäätiö, Pieksämäki.
- Pelkonen, L. (1966; toim.). *Suojärvi* II. 653 s. Suosäätiö, Pieksämäki.
- Peltonen, U. (2003). *Muistin paikat*. 330 s. SKS, Helsinki.
- Pöysä, J. (2010). Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. *Teoksessa* Pöysä, J., H. Järviluoma & S. Vakimo (toim.): *Vaeltavat metodit. Kultaneito* 8, 331–360.
- Raninen, T. (1995). Siirtokarjalaisuus muuttuvassa yhteiskunnassa. *Teoksessa* Laitinen, E. (toim.): *Rintamalla raivioille*, 303–332. Atena, Jyväskylä.
- Raninen-Siiskonen, T. (2013). Karjalaisen siirtoväen sopeutuminen tutkimuksen kohteena. *Teoksessa* Suutari, P. (toim.): *Karjala-kuvaa rakentamassa*, 122–155. SKS, Helsinki.
- Relph, E. (1976). *Place and placelessness*. 156 s. Pion, London.
- Rose, G. (1993). *Feminism and geography*. 205 s. Polity, Cambridge.
- Rose, G. (2003). Family photographs and domestic spacings: a case study. *Transactions of the Institute of British Geographers* 28: 1, 5–18.
- Sallinen-Gimpl, P. (1995). Asutustoiminta ja siirtoväen perinne. *Teoksessa* Laitinen, E. (toim.): *Rintamalla raivioille*, 269–302. Atena, Jyväskylä.
- Silvasti, T. (2000). Kotitalo, kotitila ja luopuminen. *Janus* 8: 2, 231–248.
- Sivakka ja Rasimäki* (1973). 46 s. Suomen demokraattiset lakimiehet & Yhteiskuntasuunnittelun seura, Helsinki.
- Suutari, P. (2013; toim.). *Karjala-kuvaa rakentamassa*. 453 s. SKS, Helsinki.
- Tolia-Kelly, D. (2004a). Locating processes of identification: studying the precipitates of re-memory through artefacts in the British Asian Home. *Transactions of the Institute of British Geographers* 29: 3, 314–329.
- Tolia-Kelly, Divya (2004b). Materializing post-colonial geographies: examining the textual landscapes of migration in the South Asian home. *Geoforum* 35: 6, 675–688.
- Tuan, Y. (1974). *Topophilia*. 260 s. Prentice Hall, New Jersey.
- Turan, Z. (2010). Material objects as facilitating environments: The Palestinian diaspora. *Home Cultures* 7: 1, 43–56.
- Vesterinen, I. (2001). Esinepeleli. *Teoksessa* Vesterinen, I. & B. Lönnqvist (toim.): *Pandoran lipas*, 13–60. SKS, Helsinki.
- Walsh, K. (2006). British expatriate belongings, mobile homes and transnational homing. *Home Cultures* 3: 2, 119–140.
- Yhteiskunta kylässä (1984). *Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja* 61. 175 s.